

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมได้ส่งผลให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีและผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ออกมาหลายประเภทหลากหลายรูปแบบเพื่อความสะดวกสบาย ทำให้เกิดการแข่งขันและการพัฒนาเทคโนโลยีด้านการผลิตให้เป็นที่ไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ผลิตภัณฑ์จึงมีความหลากหลายหาซื้อได้ง่าย เช่น โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ แบตเตอรี่ และโทรศัพท์มือถือ จากความหลากหลายนี้เองเป็นผลให้การผลิต และการบริโภคเกิดความพอดี และแนวโน้มอายุการใช้งานที่สั้น เนื่องจากผลิตภัณฑ์ล้าสมัยอย่างรวดเร็ว ตลอดจนเสื่อมตามสภาพจนกลายเป็นขยะที่ทิ้งทั่วไป โดยไม่ทราบถึงอันตรายที่ชิ้นส่วนอุปกรณ์หลายชิ้นเป็นส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม และเป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชาชนไม่สามารถย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ ในโลกยุคปัจจุบันเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น เครื่องปรับอากาศ โทรศัพท์มือถือ และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การใช้ชีวิตประจำวันของมนุษย์สะดวกสบายมากยิ่งขึ้น การแข่งขันอย่างเข้มข้นระหว่างผู้ผลิตสินค้ายี่ห้อต่าง ๆ ทำให้ราคาสินค้าดังกล่าวมีแนวโน้มลดลง ส่งผลให้ปัจจุบันมีการใช้งานผลิตภัณฑ์เหล่านี้ในวงกว้าง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยียังส่งผลให้ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ สามารถทำงานได้ดีและมีฟังก์ชันหลากหลายมากขึ้น สร้างความต้องการและตอบสนองรูปแบบการใช้งานใหม่ ๆ ของผู้บริโภค เช่น สมาร์ทโฟน (Smart Phone) หรือแท็บเล็ต (Tablet) ที่ปรากฏตามสื่อในทุกวัน เป็นต้น¹

ปัจจุบันกระแสการพัฒนาทางเทคโนโลยีนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม มนุษย์ได้นำทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมากมาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้าอิเล็กทรอนิกส์เพื่อตอบสนองความต้องการและกลายเป็นเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช้แล้วในเวลาอันสั้น ซึ่งเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมและต้องนำไปหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) หรือนำกลับมาใช้ใหม่ (Recovery) หรือกำจัด (Disposal) อย่างถูกวิธีตามประเภทและชนิดของเสียอันตราย โดยผลิตภัณฑ์เหล่านั้น

¹ ชมพูนุท พรหมภักดี. (2555). *แนวทางการรับมือปัญหาขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย (The Ways to Cope with the Problem of Electronic Waste in Thailand)*. บทความวิชาการในสำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. หน้า 3.

บางส่วนยังไม่หมดอายุการใช้งาน และสามารถนำกลับมาใช้ซ้ำ (Reuse) ได้อีกในรูปแบบของสินค้าที่ใช้แล้ว (Used Goods) หรือสินค้ามือสอง (Secondhand Goods)²

ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช้แล้ว จำนวนมากถูกเก็บไว้เป็นระยะเวลาอันยาวนานเพื่อรอการนำกลับมาใช้ใหม่ ซึ่งการรีไซเคิลหรือการกำจัดทิ้งกระทรวงคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (Environmental Protection Agency -EPA) ของสหรัฐอเมริกาได้ออกประกาศว่า 3 ใน 4 ของคอมพิวเตอร์ที่ถูกขายไปแล้วจะถูกกองรวมกันอยู่ในโกดังและที่เก็บสินค้าต่าง ๆ เมื่อถึงคราวที่ต้องโยนทิ้งก็จะถูกนำไปฝังกลบหรือเข้าเตาเผาขยะ และยังมีสารที่ทวีปเอเชีย จากข้อมูลของกระทรวงคุ้มครองสิ่งแวดล้อมสหรัฐ ในปี พ.ศ. 2543 ขยะดังกล่าวมีจำนวนมากกว่า 4.6 ล้านตัน ถูกฝังกลบในสหรัฐอเมริกาสารเคมีพิษที่อยู่ในสินค้าอิเล็กทรอนิกส์เหล่านี้อาจรั่วไหลลงผิวดินหรือแพร่เข้าสู่ชั้นบรรยากาศ ส่งผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมบริเวณใกล้เคียง ประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปได้ออกมาตรการห้ามนำผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช้แล้วไปฝังกลบ เนื่องจากมีองค์ประกอบของวัสดุที่เป็นพิษ แต่ในหลายประเทศก็ยังมีฝังกลบขยะต่อไป เช่น เขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ประมาณร้อยละ 10-20 ของผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช้แล้วที่ถูกทิ้งโดยจะนำไปฝังกลบในประเทศที่พัฒนาแล้ว การรีไซเคิลสินค้าอิเล็กทรอนิกส์จะมีโรงงานรีไซเคิลที่ออกแบบมาโดยเฉพาะ โดยมีมาตรการควบคุมอย่างเข้มงวด เช่น หลายประเทศในสหภาพยุโรปจะไม่มีการรีไซเคิลพลาสติกจากผลิตภัณฑ์นั้น แต่ประเทศที่กำลังพัฒนาไม่มีมาตรการควบคุมเช่นนี้³

การส่งออกผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช้แล้วที่ถูกส่งออกจากประเทศที่พัฒนาแล้วไปสู่ประเทศที่กำลังพัฒนา หลายครั้งได้ละเมิดอนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและการกำจัด (Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal) ต่อไปนี้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเรียกว่า อนุสัญญาบาเซลฯ จากการตรวจสอบทำเรื่อง 18 แห่งในทวีปยุโรป เมื่อปี พ.ศ. 2548 พบว่ามีขยะดังกล่าวมากถึงร้อยละ 47 ซึ่งในปี พ.ศ. 2546 เฉพาะประเทศอังกฤษได้ส่งออกผลิตภัณฑ์ดังกล่าวอย่างน้อย 23,000 เมตริกตัน อย่างผิดกฎหมายโดยไม่มีการระบุว่าเป็นสินค้าประเภทใดไปยังตะวันออกกลางไม่ว่าจะเป็นสาธารณรัฐอินเดีย สาธารณรัฐแอฟริกา และสาธารณรัฐประชาชนจีน ในสหรัฐอเมริกาประมาณร้อยละ 50-80 ของขยะที่ถูกรวบรวมเพื่อการรีไซเคิล จะถูกส่งออกไปในลักษณะเดียวกัน แต่การกระทำดังกล่าวถือ

² สุจิตรา วาสนาคำรงค์ และ ปเนต มโนมัยวิบูลย์. (2555). *การจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ (E-waste)*. บทความในศูนย์ความเป็นเลิศด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและของเสียอันตราย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 1-2.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

ว่าถูกกฎหมายเพราะสหรัฐอเมริกาได้ให้สัตยาบันรับรองอนุสัญญาบาเซลฯ และในสาธารณรัฐประชาชนจีนก็พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยการออกกฎหมายห้ามนำเข้าขยะอันตรายหรือขยะมีพิษที่เกิดจากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้วในปี พ.ศ. 2543 อย่างไรก็ตาม องค์กรกรีนพีซ (Greenpeace Organization) ได้ศึกษาการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว พบว่ากฎหมายเหล่านี้ไม่มีการบังคับใช้อย่างจริงจัง โดยยังมีผลิตภัณฑ์ดังกล่าวที่ถูกส่งมาถึงเมืองกุ้ยหยู มณฑลกว่างตุ้ง ซึ่งเป็นศูนย์รวมของผลิตภัณฑ์ดังกล่าวในสาธารณรัฐประชาชนจีน อีกทั้งในสาธารณรัฐอินเดียก็มีปัญหาการค้าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวมากขึ้น โดยเฉพาะในเมืองเดลีที่มีคนงานกว่า 25,000 คน ที่ทำงานตามแหล่งทิ้งขยะต้องคัดแยกขยะ 10,000 - 20,000 ตันต่อปี โดยร้อยละ 25 ของขยะเหล่านี้เป็นผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้วทั้งสิ้น⁴

ทั้งนี้ในช่วงทศวรรษที่ 1990 รัฐบาลของประเทศสมาชิกของสหภาพยุโรป ประเทศญี่ปุ่น และในมลรัฐต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกา ได้จัดตั้งระบบรีไซเคิลผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้วขึ้นมา แต่ในหลาย ๆ ประเทศไม่มีศักยภาพมากพอที่จะจัดการกับปริมาณผลิตภัณฑ์ดังกล่าวที่ผลิตขึ้นมาเป็นจำนวนมาก หรือไม่สามารถจัดการกับคุณลักษณะที่เป็นพิษของขยะเหล่านี้ได้ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเริ่มมีการส่งออกขยะเหล่านี้ไปยังประเทศที่กำลังพัฒนาที่ไม่มีกฎหมายหรือไม่มีการบังคับใช้กฎหมาย ทั้งการรีไซเคิลขยะในประเทศกำลังพัฒนายังมีต้นทุนที่ถูกกว่าต้นทุนการรีไซเคิลในสหรัฐอเมริกา อีกทั้งในสาธารณรัฐประชาชนจีนมีความต้องการขยะที่เกิดจากผลิตภัณฑ์นั้นมากขึ้นเนื่องจากคนงานในแหล่งทิ้งขยะต่าง ๆ พบว่าสามารถคัดแยกสารที่มีค่าออกมาได้ คือทองแดง เหล็ก ซิลิกอน นิกเกิล และทองคำ เป็นต้น⁵

ประเทศไทยก็ถือเป็นอีกประเทศหนึ่งที่กำลังเผชิญกับปัญหาการจัดการผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้วถือเป็นขยะอันตรายหรือขยะมีพิษ เนื่องจากมีการซื้อขายและนำเข้าสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์เข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก โดยมีทั้งการนำเข้าในรูปแบบของผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ และแบบที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช่แล้วแต่สามารถนำกลับมาใช้ได้ อีก การนำเข้ามาจำนวนมากจึงจำเป็นต้องมีมาตรการรองรับหากสินค้าเหล่านี้หมดอายุการใช้งาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยที่ถือเป็นประเทศ

⁴ Greenpeace Thailand. (2559). *ขยะอิเล็กทรอนิกส์ไปจบอยู่ที่ใด*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.greenpeace.org/seasia/th/campaigns/toxics/electronics/where-does-e-waste-end-up/> [2561, 25 สิงหาคม].

⁵ Greenpeace Thailand. (2559). *ขยะอิเล็กทรอนิกส์ไปจบอยู่ที่ใด*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.greenpeace.org/seasia/th/campaigns/toxics/electronics/where-does-e-waste-end-up/> [2561, 25 สิงหาคม].

กำลังพัฒนา จึงเป็นเป้าหมายของการส่งออกผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้วจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ในขณะที่เดียวกันประเทศไทยจึงจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาเทคโนโลยีราคาถูกลงจากประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยการนำเข้าผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้วที่ยังไม่หมดอายุการใช้งานเพื่อใช้ซ้ำ คือการนำมาใช้ใหม่ถือเป็นวิธีที่ดีที่สุดเพื่อยืดอายุของสินค้าต่าง ๆ แม้ว่าประโยชน์จากการนำสินค้าเก่ามาใช้ใหม่ยังไม่ชัดเจน แต่การนำสินค้ามือสองมาใช้ก็ทำให้เกิดปัญหาร้ายแรงขึ้น เพราะหลังจากใช้งานได้เพียงไม่นานสินค้ามือสองเหล่านี้ก็จะถูกทิ้ง และประเทศที่นำเข้าต่างก็ไม่มีความสามารถในการจัดการกับขยะอันตรายเหล่านี้ได้ มีการนำเข้าสินค้าผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้แล้วแต่ยังไม่หมดอายุการใช้งาน เนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีราคาถูกกว่าผลิตภัณฑ์ใหม่ แต่การนำเข้าในลักษณะดังกล่าวก็มิได้มีการคำนึงถึงว่าหากสินค้าเหล่านี้เสื่อมสภาพหรือหมดสภาพการใช้งานแล้วก็จะกลายเป็นขยะอันตรายหรือขยะมีพิษ และขยะเหล่านี้จะนำไปกำจัดทิ้งอย่างไรที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของประชาชนและผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม⁶

ประเทศไทยจำเป็นที่จะต้องมีการมาตรการทางกฎหมายและหน่วยงานที่รับผิดชอบในการกำจัดผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันมาตรการทางกฎหมาย และหน่วยงานที่รับผิดชอบของประเทศไทยก็ยังขาดประสิทธิภาพ และแตกต่างจากความตกลงพหุภาคีระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายระหว่างประเทศคืออนุสัญญาบาเซลฯ และกฎหมายต่างประเทศพบว่ากฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เครือรัฐออสเตรเลีย ประเทศญี่ปุ่น และสาธารณรัฐสิงคโปร์นั้น สามารถแยกแยะความแตกต่างของการนำเข้าผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้ไฟฟ้าอิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้วที่หมดอายุการใช้งานเพื่อหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ หรือกำจัดออกจากการนำเข้าขยะเพื่อใช้ซ้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีการนำมาตรการในการแยกแยะความแตกต่างของการนำเข้าผลิตภัณฑ์เพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการส่งออกและแยกแยะความแตกต่างของการส่งออก ซึ่งแตกต่างจากมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยที่ยังมีปัญหาเรื่องการนำเข้าผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว โดยแอบแฝงว่าเป็นการนำเข้าผลิตภัณฑ์เพื่อใช้ซ้ำ และประเทศไทยยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายในการแยกแยะความแตกต่างของการส่งออกผลิตภัณฑ์ที่หมดอายุการใช้งาน หรือการกำจัดขยะอันตรายหรือขยะมีพิษโดยตรง

นอกจากนั้น ประเทศไทยยังขาดหน่วยงานที่รับผิดชอบในการกำจัดผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว ทำให้เกิดปัญหาช่องว่างทางกฎหมาย แตกต่างกับกับกรณีของ

⁶ กรมควบคุมมลพิษ. (2551). *ยุทธศาสตร์การจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์เชิงบูรณาการ*. กรุงเทพฯ: อีซี. หน้า 23-24.

ต่างประเทศ เช่น เครือรัฐออสเตรเลียและสาธารณรัฐสิงคโปร์ที่มีหน่วยงานโดยตรงในเรื่องของการนำเข้าและการส่งออกผลิตภัณฑ์ดังกล่าว ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุด แตกต่างจากประเทศไทยที่มอบอำนาจให้กรมโรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้อนุญาตให้นำเข้าและส่งออกผลิตภัณฑ์ดังกล่าว และกรมควบคุมมลพิษในฐานะเป็นศูนย์กลางประสานงาน (Focal Point) ตามอนุสัญญาบาเซลฯ ที่จะต้องดำเนินการตามวิธีการของอนุสัญญาบาเซลฯ ในการนำเข้าและการส่งออกผลิตภัณฑ์ดังกล่าวเพื่อหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ หรือนำกลับมาใช้ใหม่ หรือกำจัด เพราะถือว่าเป็นการนำเข้าและการส่งออกของเสียอันตราย ทำให้เกิดความไม่คล่องตัวในการกำกับดูแลเรื่องดังกล่าว⁷

นอกจากนั้น การที่ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายในเรื่องการจัดการผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว ย่อมทำให้เกิดปัญหาในการควบคุมประสิทธิภาพในการกำจัดผลิตภัณฑ์ดังกล่าวยังมีปัญหาในส่วนของวิธีการกำจัด และการควบคุมหน่วยงานทำให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศปลายทางของผลิตภัณฑ์ดังกล่าวที่เป็นขยะอันตรายหรือขยะมีพิษ เนื่องจากประเทศที่พัฒนาแล้วมักมีการส่งผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ที่ใกล้จะหมดอายุการใช้งานออกนอกประเทศ เพื่อปิดภาระที่จะต้องทำการกำจัด หากผลิตภัณฑ์ดังกล่าวกลายเป็นขยะอันตรายหรือขยะมีพิษ เพราะการจัดการขยะอันตรายหรือขยะมีพิษประเภทนี้มีค่าใช้จ่ายสูง และมีกระบวนการจัดการที่ยุ่งยาก ผู้เขียนเห็นว่าเรื่องนี้ควรที่จะได้รับการพิจารณา และวางแนวทางการแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีการวางนโยบายและออกกฎหมายเพื่อรองรับและปกป้องประเทศไทยจากเหตุการณ์ดังกล่าว

การจัดการผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้วจึงเป็นประเด็นที่ประเทศไทยไม่สามารถละเลยปัญหาได้ ในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยสร้างความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ประชาชน รวมถึงต้องช่วยกันกระตุ้นเตือนให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงผลกระทบจากภัยร้ายที่เกิดขึ้น ตลอดจนสร้างจิตสำนึกในการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาขยะอันตรายหรือขยะมีพิษอันเกิดจากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว ภาครัฐจึงควรเร่งผลักดันให้เกิดกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับในการจัดเก็บ รวบรวม และกำจัดผลิตภัณฑ์ดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพ และทำให้ผู้ประกอบการเกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของปริมาณผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้วที่จะเข้าสู่โรงงาน รวมถึงดำเนินการส่งเสริมกลุ่มธุรกิจรีไซเคิลอย่างจริงจัง ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาของระบบและกระบวนการรีไซเคิลที่มีประสิทธิภาพ จึงจะช่วยลด

⁷ รติกร แสงสว่างดี. (2551). *มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมขยะอิเล็กทรอนิกส์จากโทรศัพท์มือถือและแบตเตอรี่*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 4-6.

ผลกระทบที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมจากสารพิษที่มาจากชิ้นส่วนเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ได้อย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาความหมายและประเภทของผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว

1.2.2 เพื่อศึกษาความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว

1.2.3 เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายประเทศไทยที่เกี่ยวกับการควบคุมจัดการผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว

1.2.4 เพื่อวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมจัดการผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว และเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขกฎหมายให้เหมาะสมกับประเทศไทยและทำให้กฎหมายสามารถใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทำการศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์ทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้ไฟฟ้าอิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว ความรับผิดชอบของผู้ผลิต และกฎหมายทางแพ่งและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการผลิตภัณฑ์ดังกล่าว โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะไม่กล่าวถึงกฎหมายมหาชนและกฎหมายอาญา เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์และปรับปรุงหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับกฎหมายที่ควบคุมอยู่ในปัจจุบัน ตลอดจนเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ที่มีอยู่ให้มีความรัดกุมมากยิ่งขึ้น โดยจะทำการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและสามารถนำมาปรับใช้ให้เป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน

1.4 สมมติฐานของการศึกษา

การจัดการผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้วในประเทศไทย ยังไม่มีกฎหมายฉบับใดบัญญัติไว้โดยเฉพาะจึงต้องอาศัยบทบัญญัติกฎหมายใกล้เคียงมาใช้บังคับในเรื่องการจัดการผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายในเรื่องดังกล่าวไม่มีประสิทธิภาพในการจัดการขยะอันตรายหรือขยะมีพิษที่เกิดจากผลิตภัณฑ์ดังกล่าว

และการจัดเก็บหรือจัดการเงินรายได้จากค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์ที่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากผู้ประกอบการ ก็ยังไม่มีบทกฎหมายที่นำมาใช้บังคับ โดยเฉพาะ ซึ่งอาจส่งผลให้ภาครัฐได้รับความเสียหายจากการจะนำ ค่าธรรมเนียมไปพัฒนาหรือฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบจากการปล่อยของเสียของผู้ประกอบการ อีกทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะอันตรายหรือขยะมีพิษที่เกิดจากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและ เครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว การให้ 3 หน่วยงานดูแลรับผิดชอบ คือกรมศุลกากร กรมเจ้าท่า และการท่าเรือแห่งประเทศไทย อาจทำให้เกิดปัญหาในเรื่องความชัดเจน การติดต่อประสานงานที่ผิดพลาดหรือ ขัดแย้งกัน ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่าควรมีการพิจารณาบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการผลิตภัณฑ์ เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้วเป็นการเฉพาะ และผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการต้อง จัดหาหลักประกันด้านการเงิน เมื่อวางจำหน่ายสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นการแสดงว่าจะมีผู้รับผิดชอบเรื่องค่าใช้จ่ายในการจัดการขยะอันตรายหรือขยะมีพิษที่เกิดจาก ผลิตภัณฑ์ดังกล่าว และกำหนดให้กรมโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาเป็นหน่วยงานที่ควบคุมดูแลการนำเข้า และการส่งออกขยะอันตรายหรือขยะมีพิษที่เกิดจากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว เพื่อให้สามารถตรวจสอบการนำเข้าและส่งออกขยะดังกล่าวได้

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

ศึกษาค้นคว้า รวบรวมงานวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว ตลอดจนรวบรวมความเห็นทางกฎหมาย ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ จากห้องสมุดและจากระบบฐานข้อมูลในเว็บไซด์บนเครือข่าย อินเทอร์เน็ต บทความทางวิชาการของนักกฎหมายที่ได้แสดงความเห็นทางวิชาการจากวารสารกฎหมาย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ ตลอดจนประมวลกฎหมาย พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ในประเด็นที่ เกี่ยวกับการจัดการผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว เพื่อนำมาพิจารณา ศึกษา วิเคราะห์ หาแนวทางข้อสรุป และข้อเสนอแนะให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจของ ประเทศไทยในปัจจุบัน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงความหมายและประเภทของผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้ อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว

1.6.2 ทำให้ทราบถึงความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว

1.6.3 ทำให้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศและประเทศไทยที่เกี่ยวกับการควบคุมจัดการผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว

1.6.4 ทำให้ทราบถึงปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมจัดการผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แล้ว และเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขกฎหมายให้เหมาะสมกับประเทศไทยและทำให้กฎหมายสามารถใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.7 นิยามศัพท์

“ผลิตภัณฑ์” หมายความว่า ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์หรือผลิตภัณฑ์อื่น

“ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์” หมายความว่า เครื่องใช้หรืออุปกรณ์ที่ต้องอาศัยกระแสไฟฟ้าหรือสนามแม่เหล็กไฟฟ้าในการทำงานอย่างถูกต้อง ซึ่งเมื่อกลายเป็นซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์แล้ว หากมีการจัดการอย่างไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการสามารถก่อให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนได้ หรือมีชิ้นส่วนหรือวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้

“ภาษีหรือค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์ (Product Surcharge)”⁸ คือ ภาษีหรือค่าธรรมเนียมที่เรียกเก็บจากผลิตภัณฑ์หรือวัตถุดิบที่ก่อให้เกิดมลพิษจากกระบวนการผลิตหรือการบริโภค ซึ่งจะทำให้ผลิตภัณฑ์หรือวัตถุดิบที่ถูกเก็บค่าธรรมเนียมมีราคาสูงขึ้น เนื่องจากในทางปฏิบัติผู้ผลิตสามารถผลักภาระบางส่วนหรือทั้งหมดไปให้ผู้บริโภค โดยเครื่องมือนี้เหมาะสมในกรณีที่ต้องการให้ผู้ผลิตหรือผู้บริโภคลดการใช้สินค้าที่ก่อมลพิษ เช่น สารเคมี วัตถุอันตราย ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง รวมถึงบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดมลพิษขณะใช้หรือเมื่อเป็นขยะหลังจากใช้แล้ว โดยค่าธรรมเนียมที่เรียกเก็บได้สามารถนำกลับมาใช้เพื่อจัดการซากผลิตภัณฑ์ หรือจัดการของเสียให้ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม

“ผู้ผลิต” หมายถึง บุคคลหรือนิติบุคคลที่เป็นเจ้าของเครื่องหมายความการค้าบนผลิตภัณฑ์ หากผลิตภัณฑ์ไม่มีเครื่องหมายการค้าให้ถือว่าผู้ที่มีชื่ออยู่บนฉลากสินค้าเป็นผู้ผลิต ในกรณีที่มีชื่อมากกว่าหนึ่งราย ให้ผู้ที่ว่าจ้างผลิตเป็นผู้ผลิต หากผลิตภัณฑ์ไม่มีทั้งเครื่องหมายการค้าและชื่อผู้ผลิตให้ถือว่าผู้ที่ประดิษฐ์ ประกอบ หรือกระทำด้วยวิธีการอื่นใดเพื่อให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์เป็นผู้ผลิต ในกรณีที่ผู้ผลิตอยู่นอกราชอาณาจักรให้ผู้นำเข้าหรือสั่งเข้ามาในราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากรเป็นผู้ผลิต

⁸ ฉิชา บูรณสิงห์. (2559). *ขยะอิเล็กทรอนิกส์*. เอกสารข้อมูลพื้นฐาน กลุ่มงานบริหารวิชาการ 3 สำนักวิชาการ. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. หน้า ก.

“ผู้บริโภคร” หมายถึง ผู้ที่ใช้หรือได้รับประโยชน์จากผลิตภัณฑ์ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียค่าตอบแทนเองหรือไม่ก็ตามและไม่ว่าจะเป็นผู้บริโภครระดับครัวเรือนหรือระดับองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนก็ตาม